

aanzien
is vrij
staande

Kerken
die

niet af-
zen van
hebben
kerke
ook over
p welke
andsche
ijnaking
n welke
worden?

urzame
Kerken,
gevaar-
dingen
tenland-
zenden
olgende
hiertoe
hoe de
worden?
kwaad
ook bui-
nuchlijk
taal een
rlchting
of niet
geschrift-
ent den
omvande
ending

Heeren
et alleen
en Naam
oralsnog
eze Ver-
ken voor
Zending
ter hand

ords en

ediening
verwijld
evraagd:
n onder-
oor aan-
geenige
ale on-
de deze
Classis
den wor-
de Classis
den, ter

n onder-
reeds
en werk-
in onze
evraagd:
werk zul-
der pas
van hen,
e Kerken
e Kerken
kerkelijk
Woords

Kerken
vordt ge-
hen, die

op enig-
aken van
de recht
personen
op welke
geld?
dat het
Kerken,
die als
telingler-

de ont-
s van het
ords, zoo
den, om
komen?
wensche-
vacante
grootere
tenaars?
endeling-
gezonden
gadering
traagt?

ne predi-
at enige
e Kerken
degelijke
te regelen
lezen te
nik lezen
geschied,
doen en
en.

drakelijk
van den
de Cate-
nediening
vondmaal
oorden,
in de ver-
gen zijn
n zij met
an attes-

hartigheid
Scholen.
Kerken al
behoef-
acht, ons
ordt, zoo
ons Ker-
soeffigen,
van da-
oven, en
t worden

dat in na-
che sleur
weer in
n onder-
den zijn,
stemming
en vrucht
er sociale

Art. 38. Overmits niet alle ouders in staat zijn, zelve in de Christelijke opvoeding en de onderwijding hunner kinderen te voorzien, zoo wordt gevraagd, wat door de Kerken gedaan kan worden voor het openstellen van gelegenheden tot het verkrijgen van Christelijk onderwijs en in hoeverre de Kerken zich hiertoe hebben in te laten.

DEEL VII. Van de uitwendige aangelegenheden.

Art. 39. Op welke wijze is, zoolang onze Kerken doleerende blijven, de regeling der uitwendige aangelegenheden te ordenen, opdat misbruik en onzekerheid voorkomen worde? Zal deze regeling plaatselijk zijn? Zal zij doorgaan onder den gelijkluidenden naam: *De Kerkelijke Kas*? Naar welke modelstatuten?

Art. 40. Zal uit deze plaatselijke vereniging een generale deputatie gekozen worden om de zaak der *Gemeene-Kas* te regelen en uit te voeren?

Art. 41. Zal uit deze *Gemeene-Kas* een bijdrage betaald worden voor elk predikants-traktament of alleen hulpe geboden worden aan noodlijdende Kerken?

Art. 42. Zal deze *Gemeene-Kas* tevens de zorg ter hand nemen voor weduwen en wezen van predikanten den voor emeriti?

DEEL VIII. Verhouding tot de Kerken of delen van Kerken, die nog onder de *Hierarchie* bleven.

Art. 43. Op welke wijze zal door de ontkomene Kerken de groote rechtspraak over het recht op den historischen titel der aloude Gereformeerde Kerken dezer landen voor den rechter gebracht worden?

Art. 44. In welke positie hebben de ontkomene Kerken zich te plaatsen tegenover het Rijk ten opzichte van het Landstraktament?

Art. 45. Op welke wijze zullen de ontkomene Kerken waken voor het recht der Kerken op hare kerkelijke goederen?

Art. 46. Op welke wijze zullen de Bedienaren des Woords hun recht doen gelden op de weduwfondsen, waarin zij dusver bijdroegen?

Art. 47. Welke maatregelen zullen de Kerkeraden nemen, ten opzichte van ambtsdragers en leden der Kerk, die weigeren hun college te erkennen?

Art. 48. Welke verhouding zullen de geloovigen in Kerken, wier Kerkeraad nog niet tot reformatie overging, tegenover den Hierarchischen Kerkeraad aannemen?

Art. 49. Eenige particuliere vragen, die op het Convent tegelijk met dit *Agendum* zullen worden ingediend.

Art. 50. Opmaking van de lijst der Deputaten en Resumie der Acten.

Art. 51. Sluiting der Vergadering met dankzegging.

Aldus opgemaakt door de Commissie voor het *Agendum*.

Namens de Kerken van Amsterdam en Rotterdam, Dr. A. KUYPER. Da. F. LION CACHET, Dr. F. L. RUTGERS. Dr. W. GEESINK. Amsterdam en Rotterdam, 21 Juni 1887.

Acta van het Synodaal Convent, gehouden te Rotterdam.

EERSTE DAG.
28 Juni 1887.

L.I. Maandag-avond werd in het Verkooplokaal te Rotterdam onder de leiding van Dr. Van den Bergh een bidstond gehouden, ter voorbereiding van het Synodaal Convent van Ontkomene Kerken. Den volgenden morgen te 10 ure opende de Voorzitter van den Kerkeraad van Voorthuizen met gebed deze bijeenkomsten van broederen uit een 80-tal ontkomene Kerken en eenige groepen van Kerken, waar het werk der Reformatie bezig begon. Het *Agendum* wordt door Dr. A. Kuyper, op verzoek van den tijdelijken voorzitter, ter tafel gebracht, namens de Commissie voor het *Agendum*. Hierop wordt, op voorstel van Dr. Kuyper, het Moderamen samengesteld, als volgt: Dr. Rutgers, praeses, Dr. Lion Cachet en Dr. Ploos van Amstel, assessor, Dr. Hoekstra en Dr. Sikkel, scribae. Deze treden op, en de gekozen praeses neemt de leiding der vergadering over. Er wordt een commissie benoemd, om de vergadering te dienen van praesidies, samengesteld uit de heeren: Kuyper, Van Goor, De Hartog, Geesink, V. d. Bergh, Klaarhamer, B. van Schelven, Van Loon, De Savornin Lohman, Keuchenius, Heemskerk, J. C. Fabius, Kähler, Zuidema en Van de Bleeck.

In de namiddag-vergadering wordt de naamlijst der attemhebbende leden vastgesteld, en brengt Dr. Kuyper namens de Commissie van het adres het rapport uit over Deel II van het *Agendum* waarop na discussie aldus besloten wordt:

1. op punt 9: De plaatselijke Kerken zijn naar goddelijk recht gehouden en verbonden, om niet independentistisch op zich zelf te blijven staan maar zich onderling te verbinden en samen te plaatsen onder het eenige zeggenschap van den Koning Kerk.

Slechts dan mogen zij geen verband zoeken, en zijn zij hierin verontschuldigd, wanneer zulks niet kan gevonden worden naar den eisch van Gods Woords, maar strekken zou tot verkorting der Waarheid of ter krenking van de Koninklijke majesteitsrechten van haar enig Hoofd.

2. Zulk een verband van kerken kan de gelegenheden en omstandigheden niet met alle kerken op even vasten voet aangelegd. Wel moet het in beginsel zijn een verband met alle kerken, ook buiten ons land, die met ons een even dierbare en gezuiverde belijdenis hebben, maar op zoo uitgebreide schaal kan het alleen door correspondentie werken.

3. Daarentegen behooren de meer bij elkander gelegene kerken van eenen natie dit verband vaster te maken.

4. Daar intusschen het lichaam van Christus voort zooveel het zich in onze natie openbaarde een is; kan en mag geen definitief kerkverband opgericht dan zulk een, waarbij alle geloovigen, die een zelfde zuivere belijdenis met ons deelachtig zijn, elk in hun eigen kerk met ons saam kunnen werken.

Eisch voor een definitief kerkverband zou alzoo zijn, dat niet alleen de doleerende Kerken, maar ook de geloovigen die nog onder de *Hierarchie* bleven, en evenzo de broeders uit de kerken van Ledeboer, en in de Chr. Ger. Kerk en andere Vrije Kerken met ons samenwerken.

5. Zoolang dit nog niet het geval is, kan dus het aan te leggen kerkverband niet anders dan voorloopig zijn, en zou een definitief optreden een ongeoorloofde aanmatiging en een miakerning van de rechten der andere broeders zijn, terwijl het voorloopig optreden een belijdenis van eigen onvolkomenheid en de bede, om met de overige broeders vereenigd te worden insluit.

6. De kenteekenen die hier beslissen, zijn: 1. dat een voorloopig kerkverband niet over de Belijdenis mag beslissen en een definitieve organisatie, altoos in verband met de buitenlandsche kerken, hiertoe wel gerechtigd zou zijn, hetzij om haar uit te breiden, hetzij om haar te verduidelijken, en 2. dat een voorloopig kerkverband geen recht heeft om verandering in de Kerkenordening te maken, al spreekt het vanzelf, dat men naar de gelegenheden der tijden, en om het afstuiten op de onmogelijkheid enkele bepalingen onuitvoerbaar kan verklaren en laten liggen.

7. Als naam is het raadzaam ons te noemen: *Doleerende Kerken*, en onze combinatie: *Voorloopig Kerkverband van Nederduitsehe Geref. Kerken (doleerende)*. Doleerende hierbij opgevat in den zin, dat alle onze Kerken, als klagende naar God over de verongelijking zijner Kerk, doleerende zijn bij de Overheid in zooverre deze een vals kerkbestuur tegenover ons handhaaft en toech, bij de gratie Gods geregeerd, gehouden is aan Gods Kerk recht te doen.

Zoo echter, dat dit klagen om recht niet eischend en uit de hoogte toega, maar verzeild zij van belijdenis van eigen ontrouw en schuld. En evenzeer niet enkel bedoeld zelfzuchtig recht voor zichzelf te zoeken, maar in medelijden en doernis ook een zoeken van recht voor de broeders zijn.

Op punt 10 wordt besloten: Van met de kerken verkeerdelijk op als eenen landseheid, dan deelt men ze in, bij de Gereformeerde opvatting daarentegen volgt men ze saam. Saamvoeging onzer Kerken is dus plicht en daarvoor is te volgen de oude wijze van saamvoeging, maar onder aanneming van de na 1816 ingevoerde wijzigingen, die niet zelden verbeteringen zijn.

Provinciale saamvoeging is geen eisch van ons kerkrecht. Raadzaam is derhalve, deze voorloopig te laten rusten, mits men vrijheid late aan de Classis van een provincie, die nu reeds zich wenschte te combineren tot eenen *provinciale vergadering*, om zulks te doen.

De combinatie van de Classis wordt opgedragen aan de Kerken van elke provincie, met verzoek, om daarvoor moogen te rapporteren. Dient te voegen bij Overijssel of Groningen, en Noord-Brabant bij Zeeland.

Op punt 11 wordt besloten: De Kerken van elke Classis worden verzocht saam te vergaderen, en een roepende Kerk voor te stellen. Classische samenkomsten dienen elk jaar viermaal minstens gehouden, naar eisch van de Kerken-orde.

De kosten moeten door de Kerken der Classis gedragen.

Deputaten voor de visitatie moeten op de eerstvolgende vergadering der Classis benoemd. Twee voor elke Classis minstens.

Op punt 12 wordt besloten: Het samenkomen van eenen *generale vergadering* reeds het volgende jaar, is stellig geboden, om de vele moeilijkheden, die ons te wachten staan. Haar naam kan zijn: Voorloopige Synode der Nederduitsehe Gereformeerde Kerken (doleerende).

Opvoepende Kerk zij ditmaal Utrecht. Utrecht plaats van samenkomst. De afvaardiging zij classicaal. Twee uit elke Classis, zonder meer.

De tijd zij de laatste week in Juni. De kosten voor deze samenkomst vrage men ditmaal aan de Kerken van Utrecht en Arnhem te dragen, tot later deze last door alle Kerken kan worden overgenomen.

Op punt 13 besluit het Convent het Bureau van het Congres dank te zeggen voor zijne goede diensten, en het voorts te onthouden, terwijl Deputaten zullen worden aangewezen, om de Kerken bij te staan.

Op punt 14 wordt besloten in onderhandeling te treden met de redactie van de *Herant*, en voor deze onderhandeling te benoemen twee deputaten, die geheel buiten die redacties staan.

Al deze resolutiën worden door de vergadering na breede discussie aangenomen en het Convent na dankzegging tot morgen verdaagd.

TWEDE DAG.

In de morgenvergadering is de tijdelijke bijeenvoeging der Classis vastgesteld; bepaald welke Kerk in elke Classis zou opvoeren; en wanneer de eerste vergadering zou zijn. Daarna is in zake de beginselen der Kerken besloten, dat deze onder de regering der Classis zouden staan, en dat deze in haar nood zouden voorzien, ten einde ze zoo spoedig mogelijk tot zelfstandige formatie te brengen.

Rapport over deel III.

„Nog niet of nog slechts gebrekkiglyk ontkomene Kerken.”

W. BB. Uwe Commissie van advies heeft de eer, u aangaande dit deel van het *Agendum* te rapporteren het navolgende:

Aangaande de in Art. 15 bedoelde „beginselen van Kerken” d. i. Kerken in zwakken toestand, is blijkbaar, dat zulke „beginselen” tot vasten stand moeten worden gebracht door de reformatie van plaatselijke Kerken. Samenvoeging van geloovigen uit meerdere dorpen tot een Kerk zou leiden tot een vermenging van Kerken, in strijd met de waarheid, dat een Kerk is de plaatselijke openbaring van het lichaam des Heeren.

Indien evenwel eenige Kerk derwijze is ingezonken, dat zich daarin slechts zeer enkele belijdende leden bevinden, kan deze Kerk op aanvraag der Classis worden vertrouwd aan het opzicht eener genabuurde Kerk.

De wijze, waarop tot samenstelling des Kerkeraads zal moeten worden gekomen, worde aan de Classis overgelaten, mits in het oordeel der Classis, dat het doel blijft de Reformatie aller Kerken en de grenzen der Kerken niet gewijzigd worden.

Wat aangaat de in Art. 16 gevraagde middelen tot propaganda der Reformatie achten wij te kunnen aanbevelen:

a. Het houden van samenkomsten, waarin de geloovigen ernstig bepaald worden bij het recht des Heeren en den plicht der geloovigen tot Reformatie.

b. Het houden van dergelijke samenkomsten, maar waarvoor ook tegenstanders der Reformatie worden uitgenoodigd.

c. Het verspreiden van gepaste geschriften, als: „Geref. Praetjes, Petabja, de Broederkring, de Kleine Opwekker,” enz.

Door dezelfde middelen acht Uwe Commissie, dat moet worden getracht de in Art. 17 bedoelde conventiële bewegingen tot reformatie der Kerk, of, waar mogelijk, tot aansluiting bij de doleerende plaatselijke Kerk, terwijl enkele vragen, als b. v. over het aantal leden, waarmee tot Reformatie kan worden voortgeschreden, behooren te worden overgelaten aan het advies der Classis.

Over de verhouding tot de andere Gereformeerde Kerkformatiën in ons land was dit navolgende rapport door Dr. Kuyper als rap-

porteur ingediend, dat met eenparige stemmen is aangenomen.

Art. 18. Uitgangspunt behoort te zijn, de onverzwaakte en besliste belijdenis, dat alle diegenen, die eenzelfde belijdenis der waarheid zijn toegedaan, en in de Kerkregering zich voegen onder ééne zelfde Kerkenordening, kerkelijk niet op den duur gescheiden mogen blijven, en niet mogen rusten totdat alle zonen van hetzelfde huis weer in één band van Kerkelijke gemeenschap vereenigd zijn.

Voorts dat wij als de laatste ontkenen, en die dus het langst volhard hebben in den verkeerdten weg, de grootste schuldenaren zijn, en ons het diepst hebben te veroortmoedigen.

En eindelijk, dat het niemand past of voegt, vint of bedilziek in de ingewanden van ander groepen verleden te woeien, maar dat wij allen hebben te zien op alle eenparige belijdenis en de door allen erkende eenheid van Kerkelijke ordening.

Dankende wij God en den Vader, dat Hij in zijne oneindige barmhertigheid en vroeger in veler ander en nu in onze harten de bereidvaardigheid, om ons onder het juk Christi te stellen, door zijnen Heiligen Geest verwekt heeft.

Art. 19. Bij het bespreken van de vereeniging met de broeders die zich noemen „de Christelijke Gereformeerde Kerk” mag nooit gedacht aan een staan in tweelei Kerk, zoodat men nu of uit de ene in de andere zou overgaan, of beide zou saamsmelten, maar moet uitgangspunt zijn de overtuiging, dat beide groepen behooren tot en staan in „de vergadering der geloovigen,” en insijn in den woterd der historische Gereformeerde Kerken dezer natie.

Waar derhalve en zij en de thans ontkomene Kerken zich in vorm van Kerkregering openbaarden, staan niet twee Kerken naast elkaar, maar twee Kerkbesturen, die beide beweren autoriteit over de eenen zelfde Gereformeerde Kerk te bezitten of te moeten bezitten.

Daar nu echter, naar den loop der dingen, deze beide plaatselijke kerkbesturen niet op eenmaal ineens kunnen smelten, is het geraden, beiderzijds te erkennen 1°, dat de toestand, waarop men behoort aan te houden, die van ineensmelting is, maar 2°, dat men tijdelijk als abnormaal deze gedeeldheid drage, en er op bedacht zij, om bij ontstaande vacature in beide besturen, telkens de ineensmelting te beproeven.

Onzerzijds staat alzoo reeds nu niets aan deze ineensmelting in den weg, mits het Kerkbestuur hunnerzijds slechts aan geen andere banden gebonden zij dan de Formulieren van Eenigheid en de Kerkenordening.

Daarentegen mogen en kunnen wij ons niet voegen onder het hunnerzijds aanvaarde Reglement van 1869, naardien de beginselen van dit Reglement in meer dan één opzicht anders zijn dan die van onze Kerkenordening.

De vraag of en welke stappen nu reeds te doen waren, om deze goede en van God gebodene ineensmelting tot stand te brengen, dient beantwoord in dien zin, dat overijling hier schade zou, maar dat het goed ware zoo elke Kerkeraad onzerzijds zich tot den Kerkeraad van dezelfde Kerk hunnerzijds richtte, om betuiging van broederlijke eenheid te doen, in afscheidenheid en onder belijdenis onzer tekortkoming hen te danken voor wat zij dusver voor de verbreiding des zuiveren Evangelies deden, en hun de verzekering te bieden van onze hartelijke bereidwilligheid, om op den voet der Drie Formulieren van Eenigheid en van de beiderzijds aanvaarde Kerkenordening op paden van eenheid te gaan wandelen.

Practische voorstellen zijn in dit stadium der quaestie nog niet te doen.

Alleen zou het wellicht aanbeveling verdienen zoo dit Convent een zestal Deputaten aanwees, om (natuurlijk zonder macht om te handelen) op de wijze die het geschikt zou blijken, de gedeeldheid die thans bestaat om te zetten in een wederzijds pogen tot aantrekking, en als zoodanig te benoemen de heeren: Prof. Rutgers, Dr. v. d. Bergh, Mr. Keuchenius, Br. Kähler, Prof. Lohman en Dr. Kuyper.

Art. 20. Met de broeders in dit artikel bedoeld, en die aan niets anders dan aan de Formulieren en de Kerkenordening gebonden zijn, zal nu reeds tot een praktische handeling kunnen worden overgegaan, en wel op dezer voet.

1°, dat hun kerken in plaatsen waar onzerzijds nog geen Kerkeraad optrad, zich op gelijken voet als de ontkomene kerken tot de Regeering wendten, en als Kerkeraad voor heel de Kerk diere plaats optreden;

2°, dat in plaatsen waar hunnerzijds een Kerkeraad naast een Kerkeraad onzerzijds staat, beide Kerkeraaden van een en dezelfde Kerk zullen zijn, maar tijdelijk in hun tweedheid geduld;

3°, zoo echter dat zij met ons, 't zij bij beurten, hetzij gezamenlijk, deputeeren naar de Classis, en attestaten gemeen maken;

4°, dat voortkomen worde het optreden van Kerkeraaden hunner- of onzerzijds, daar, waar reeds van welke zij ook een Kerkeraad optrad;

5°, dat zij en wij in de keuze der Psalmberijming geheel vrij blijven, ter beslissing van elken Kerkeraad;

6°, dat hiervan aan hunne Kerkeraaden worde kennis gegeven; en twee Deputaten worden benoemd om die zaak te bevorderen, en als zoodanig te benoemen de heeren Dr. Lion Cachet en Dr. Klaarhamer.

Art. 21. Bij deze kerken zal te onderzoeken zijn, of ze met ons de Formulieren en de Kerkenordening aanvaarden, en geen andere banden hebben gelegd, en waar deze onderzoeking bevredigend uitvalt, zal men alzoo handelen.

1°. Zij zullen worden genoodigd, zich tot de Regeering te wenden op gelijken voet als wij.

2°. Hebben ze dit gedaan, dan zullen ze in plaatsen waar wij niet kerkelijk optreden, als Kerkeraad der kerk te diere plaatse erkend worden, mits zich voegende onder onze Classis.

3°. In plaatsen waar wij ook kerkelijk optreden, zullen wij naar het oordeel der Classis tijdelijk met hun eigen Kerkeraad naast den onzen erkend worden, mits er eenheid van attestatie ontata, en de Kerk of de Classis als één kerk optrede, 't zij bij toerbeurt de afvaardiging geschiede, 't zij door beide Kerkeraaden gezamenlijk.

4°. Aan deze Kerkeraaden worde hiervan door de Classis kennis gegeven.

5°. Het Convent benoeme twee Deputaten, om hierin met de Classis te handelen, en als zoodanig te benoemen de heeren Dr. Van Goor en Dr. Geesink.

KUYPER

A. H. DE HARTOG.

J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL.

H. W. VAN LOON.

VAN DE BLEEK.

Rotterdam, 28 Juni 1887.

Daarna werd Deel V in behandeling genomen, aangaande welk punt wij het rapport een

volgens maal mededeelen, evenals aangaande Deel VI over de zending.

Er werd eindelijk besloten, dat de afvaardiging naar de Synodale Vergadering van 1888 zou geschieden door de benoeming van twee afgevaardigden en twee secundi voor elke Classicale Vergadering, onverschillig of die uit ééne enkele Classis bestond, of uit meerdere gecombineerd was.

(Wordt vervolgt).

Zevende Universiteitsdag.

III.

De vrienden verspreiden zich in den fraaien tuin van het *Schuttershof*, waar zij bij het prachtige weder zich kunnen neerzetten en versterken. Het was wel geen „schutters”-maaltijd, maar één deel er van was toch aanwezig: de broederlijk stemming; en dat deze voortvloeide uit één zelfde liefde, bleek uit de inmiddels gehouden inzameling, ten behoeve van het Studiefonds, die groot zeventig gulden opbracht. Te twee ure kwam men weer bijeen; nu ook met vele vreemden, en nadat ook de Pers zich nog had doen verbergen door een paar correspondenten, opende Dr. Rutgers de Meeting, en verleende het woord aan Dr. J. Woltjer, die een rede hield, getiteld: „De Gereformeerde Kerk en de Wetenschap”, waarvan wij hier een zoo getrouw mogelijk verslag laten volgen:

„Met „kerkelijken” bedoelt men tegenwoordig in Blad en Conversatie niet, eenvoudig: ten, die tot eenige Kerk behooren — maar men schuift er deze beteekenis bij in: dat zij hun kerkelijke beschouwing ook van invloed willen doen zijn op staatkundig en wetenschappelijk gebied — en, openlijk somtijds, maar bedektelijk 't meest, wil men er mee zeggen, dat deze lieden eigenlijk staatkunde noch wetenschap kennen, daar zij wetenschap en staatkunde beide onder de curatele stellen der theologen.

Welnu, tot die „kerkelijken” behooren wij; doch aanstonds zij er bij gezegd, dat wij dien smadelijken zin voor frekening laten van onze naamgevers; het wezen der Kerk en haar doel kennen zij niet, of zij verloochen hen.

Kerkelijk zijn wij, en willen wij zijn, ook op het terrein van wetenschap en Hoogeschool, nl., in soverre wij ook daar, naar Art. 29 onzer Belijdenis, ons willen „aanstellen naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daar tegen zijn, houdende Jezus Christus voor het enige Hoofd”. Juist daarom heeft de Wetenschap, heeft de Hoogeschool een eigen kring, heeft eigen soevereiniteit onder God. En wij beweren, dat, in plaats van daardoor aan onnatuurlijke banden gelegd te worden, voor beiden alleen zó het organische, gezonde leven mogelijk is.

De volgende drie stellingen wenschte ik te verklaren en te verdedigen:

I. De richting van het streven des tijds op het gebied van wetenschap en Staat toont de noodzakelijkheid der Vrije Universiteiten, d. w. z. der Universiteiten, niet van de Overheid noch van de Kerk uitgaande.

II. De gereformeerde beginselen leiden tot hetzelfde resultaat, daar wij tegen alle syncretisme gekant zijn.

III. De gereformeerde beginselen zijn aan de rechte en vruchtbare beoefening en vermeerdering der wetenschap bevorderlijk.

Toen ik onlangs las van een te Petersburg op te richten Siberische Universiteit, met slechts twee faculteiten: de wis- en natuurkundige en de geneeskundige, — dacht ik onwillkeurig aan onze Vrije Universiteit, die — evenzeer onvolledig — juist de drie ontbrekende van de vijf faculteiten eener volledige Hoogeschool heeft, nl. die, welke op den geest, en niet gelijk de twee andere, op de natuur betrekking hebben.

Denk aan Siberië, Rusland, Petersburg en ge denkt vanzelf aan de woorden revolutie, vorstenmoord, dynamiet; en we weten uit den jongsten aanslag op 's keizers leven, dat hoofdzakelijk studenten, studenten dier twee genoemde faculteiten de ontwerpers waren van het gruwelijke plan.

Hetzelfde bleek uit de vorige aanslagen. Tusschen dit feit, en de oprichting van een Hoogeschool met die twee vakken is innig verband: de oorzaak nl. van beiden ligt in de naturalistische strooming des tijds, de moeder der revolutionaire richting in wetenschap en staatkunde.

Tegenwoordig is er een streven om de natuurwetenschap uitsluitend als de wetenschap te beschouwen, en alle andere wetenschap als onderdeel van haar.

De natuur wordt als God geëerd.

Van God geen sprake in deze wetenschap.

„Het leven is eeuwig”, zegt Strauss, „verdwijnt het hier, dan begint het daar. Geen begin heeft het gehad en geen einde zal het hebben; en dus verdwijnt ook iedere grond om een schepper aan te nemen.”

Zó sprak een theoloog; en dit beginsel is doorgedrongen in de geheele wetenschappelijke wereld, en is de grondslag geworden van het onderwijs op de Hoogescholen.

Uit dit stelsel nu moet volgen: de ongerechtigheid op elk gebied; dat hangt niet van ons willen af, maar: wat Gods Woord zegt van de heidenen, moet bewaarheid worden aan allen, die der heidenen wegen bewandelen (Rom. 1: 28). Wetenschap, wetenschappelijke godsdienst zijn niet te scheiden.

De Siberische Universiteit dan is, in zeker opzicht, het type van de meeste Universiteiten in onze dagen, ook ten ozent.

Dit is geen hatelijkheid — maar we drukken hierdoor alleen het streven uit dat, meer of minder bewust, de grondslag is van het hoogere onderwijs, zoo hier als elders. Men zegt niet: de natuur is de schepping Gods, die Hij onderhoudt en bestuurt; maar wij speuren met onze wetenschap slechts de wijze na, waarop God

het heelal heeft ingericht, en de wetten, waarnaar Hij alles laat geschieden — *neen*: voor de huidige wetenschap, die zich bij voorkeur zó noemt, bestaat God, als Schepper en Onderhouder niet. Een Fransch wijsgeer zegt: „Dan eerst is men op den rechten weg, als men door waarnemingen en proeven de onveranderlijke en zonder uitzonderingen werkende wetten der verschijnselen, de vaste orde, waarnaar alles geschiedt, vaststelt en voorwerp van wetenschap acht.”

Vraag echter niet *vanwaar* die wetten zijn, want die vraag is niet-wetenschappelijk. En nu alle wetenschappen, als onderdeelen, geduld, alleen de godgeleerdheid niet; deze heeft lang uitgediend.

Aan een Universiteit, ingericht naar den eisch der nieuwste wetenschap is dan ook geen plaats voor de godgeleerdheid, nl. voor die, welke is de leer, de wetenschap van God en goddelijke zaken. Reeds vóór 80 jaren wilde Fichte haar geheel van de Universiteit gebannen hebben, tenzij ze eerst het „mysterie”, dat is God zelf, wilde prijsgeven. En sedert werd het er niet beter op. Natuurlijk beweer ik hierdoor niet, dat het godsdienstig leven niet toegelaten is — dat is nu niet aan de orde — maar dit: dat in de kringen, die het meest wetenschappelijk heeten, die opvatting van wetenschap heerscht, die of het bestaan van God ontkent, of althans beweert, dat met God in de wetenschap niet gerekend moet of mag worden.

Du Bois-Reymond beweert: de taak van den man der wetenschap is: „de natuur te begrijpen”. Dan moet hij de begrijpelijke der natuur onderstellen. De doelmatigheid der natuur is niet bestaanbaar met haar begrijpelijkheid. Is er dan een uitweg om die doelmatigheid uit haar te bannen, dan moet die ingeslagen. Zulk een uitweg is Darwins leer; dien dus betreden tot nader beschied, andere keuze is er niet. Een zwakke steun, dat erkent hij, maar liever daaraan klemt hij zich vast, dan de doelmatigheid, dat is God, te willen, die haar volslagen ondergang is.

Krasser is het zeker zelden uitgesproken. Maar ook, waar men zó kras niet spreekt, gaat men uit van dezelfde onderstelling, hetzij men dan de natuurwetenschappen, of het recht, of de geschiedenis, of de taalwetenschappen onderwijst.

Niet alleen dan ook de materialisten spreken zoo, óók de idealistisch gezinden: al wat meer den onstoffelijken geest der menschen betreft, waar het materialisme zich nog niet meester van gemaakt heeft, wordt eenig en alleen uit het oogpunt des natuur, als geheel en al zelfstandig bestaande en werkende, beschouwd. Ook voor deze idealisten, en hun tal neemt toe, is de geest des menschen niet in iederen mensch een nieuwe schepping Gods, maar natuurproduct. Kortom, het eigenlijke karakter van wetenschap als zoodanig wordt hoe langs zoo meer atheïstisch; ook al erkent men nog het bestaan Gods, met Hem mag niet gerekend. Geen wonder, dat eerlijke mannen, Strauss b. v., vragen: „Zijn wij nog Christenen?” en ontkennend antwoorden. Christelijk — zelfs heidensch is deze wetenschap niet. Griek noch Romein, voor zooverre hij niet alle waarheid en kennis en wetenschap ontkende, heeft ooit zoo gesproken, zelfs een zwijn van de kudde van Epicurus niet”, zegt Horatius.

Zó diep is di: verderf doorgedrongen, dat geen stem er zich tegen verheft of: onwetenschappelijk, kerkelijk wordt de roeper gescholden.